

для славесных малюнкаў, у якіх многа мастацкіх дэталяў, разлічаных на ўспрыманне зрокавых і слыхавых вобразаў. Падагульняючы работу, парайноўваем тое, што яны ўявілі, намалявалі, з аўтарскім апісаннем. Карыснымі будуць індывідуальныя і калектыўныя заданні на ўзбагачэнне слоўнікавага запасу (параўнаць фразеалагізмы, падабраць эпітэты, растлумачыць сэнс і значэнне метафар). Пасля гэтага студэнты расправоўваюць свае варыянты развіцця маўлення (аўтары і творы – на выбар) і рыхтуюцца да абмеркавання іх на занятках.

Супастаўленне біяграфіі пісьменніка з яго творчасцю з'яўляецца прадуктыўным шляхам вывучэння яго літаратурнай спадчыны. Гэта праявілася пры аўтабіографічнасці творчага метаду, калі абставіны ўласнага жыцця, па-мастацку перапрацаваныя, уключаюцца ў твор, становіцца яго асновай ці вызначаюць некаторыя тэмы і матывы. У гэтых адносінах творчасць Якуба Коласа паказальная. Веданне біяграфічных фактаў дасць магчымасць правесці паралель паміж мастацтвам і жыццём. Да месца будзе выкарыстанне презентацый.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Методика преподавания литературы: учеб. для студ. пед. вузов / О. Ю. Богданова, С. А. Леонов, В. Ф. Чертов; под ред. О. Ю. Богдановой. – 2-е изд. – М.: Издат. центр «Академия», 2002. – 400 с.
2. Методыка выкладання беларускай літаратуры: вучэб. дапам. / Л. В. Асташонак, Г. С. Гарадко, Г. М. Ішчанка і інш.; пад рэд. В. Я. Ляшук. – Мінск: ВП «Экаперспектыва», 1999. – 445 с.
3. Колас, Я. Новая зямля. Сымон-музыка. – Мінск, 1986. – 448 с.

УДК 37.01(476)(092)Колас

В. У. Зелянко (Беларусь, г. Мінск)

ЯКУБ КОЛАС – ПЕДАГОГІ МЕТАДЫСТ

Анатаксія. У артыкуле даецца ацэнка педагогічнай дзейнасці Якуба Коласа. Аналізуюцца яго педагогічная публіцыстыка, метадычнае і літаратурная спадчына. Раскрываецца роля педагогічных ідэй Якуба Коласа ў развіцці айчыннай методыкі навучання роднай мове і літаратуры.

Ключавыя слова: Якуб Колас, навучанне беларускай мове і літаратуры, «Методыка роднае мовы», «Другое чытанне для дзяцей беларусаў».

Народны паэт Беларусі Якуб Колас увайшоў у гісторыю нашай культуры не толькі як класік беларускай літаратары, але і як выдатны вучоны-педагог. Даючы ацэнку педагогічнай і метадычнай дзейнасці Якуба Коласа з пазіцыі сучасных дасягненняў у галіне методыкі на-

вучання беларускай мове, мы будзем зыходзіць з меркавання, выказанаага акадэмікам М.А. Лазаруком: «Сапраўднае значэнне педагогічнай спадчыны Я. Коласа нельга ўбачыць і ацаніць, падыходзячы да яе адаблена, гэтаксама як і па-сапраўднаму ацаніць Коласа-пісьменніка без сур’ёзнай увагі да тэмы “Колас-педагог”, бо гэта два бакі адной з’явы» [1, с. 129].

Якуб Колас атрымаў педагогічную адукцыю ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Удзельнічаў у нелегальным настаўніцкім з’ездзе, за што адбываў пакаранне ў мінскім астрозе.

Шматгадовая педагогічная дзейнасць Якуба Коласа ўключае і працу настаўнікам (у вясковых школах, народных вучылішчах), і школьнім інспектарам, і падрыхтоўку будучых педагогаў (у Беларускім педагогічным тэхнікуме, на педагогічных курсах у Слуцку, у Беларускім дзяржаўным універсітэце), і распрацоўку актуальных пытанняў методыкі навучання беларускай мове, і стварэнне выдатных твораў беларускай дзіцячай літаратуры. Як бачым, Якуб Колас праз уласную педагогічную дзейнасць глыбока ведаў тагачасную сістэму адукцыі ад пачатковай школы да вышэйшай. Невыпадкова М. А. Лазарук называе Якуба Коласа «адной з галоўных фігур у працэсе стварэння беларускай школы, пачынальнікам і бацькам метадычнай навукі ў галіне моўнага і літаратурнага навучання ў Беларусі» [1, с. 125].

Пра тое, якім выдатным педагогам быў Якуб Колас, расказвае М. Сяўрук, былы студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта: «Па-майстэрску чытаў Канстанцін Міхайлавіч курс беларускай мовы. Выдатны метадыст, спрэтыкаваны настаўнік, ён так праводзіў заняткі, што ўвесь матэрыял засвойваўся на лекцыях. Заўсёды ветлівы і чулы, па-бацькоўску адносіўся да студэнтаў, дапамагаў тым, хто раней не быў знаёмы з беларускай мовай, заставаўся пасля лекцый і працаўаў дадаткова» [4, с. 193].

Дарэчы, у беларускай літаратуре Якуб Колас з’яўляецца пачынальнікам тэмы настаўніцкай працы, асобы настаўніка, што знайшла адлюстраванне ў трывогі «На ростанях». Яе галоўны герой, вясковы настаўнік Андрэй Лабановіч, увасабляе чалавечую годнасць, інтэлігентнасць, жыццёвую мудрасць, высакароднасць, мэтанакіраванасць, грамадзянскую адказнасць.

У публіцыстычных артыкулах «Беларуская мова ў казённай школе», «Аб народным вучыцелю», «З вёскі», надрукаваных у газете «Наша Ніва», Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч падкрэсліваў важнасць навучання дзяцей на роднай мове, адстойваў права беларусаў чытаць кнігі

і газеты на беларускай мове, звяртаў увагу на неабходнасць стварэння беларускамоўных школьніх падручнікаў.

У 1926 годзе была выдадзена «Методыка роднае мовы», у якой выказаны педагогічныя погляды і метадычныя ідэі К. М. Міцкевіча ў галіне методыкі пачатковага навучання беларускай мове. Гэта навуковая праца разам з «Другім чытаннем для дзяцей беларусаў», паводле М. А. Лазарука, змяшчае ў сабе «досьць арыгінальную сістэму навучання дзяцей, якую... мы да гэтага часу яшчэ не ацанілі належным чынам, у якую не да канца праніклі, хоць спроб ужо рабілася нямала» [1, с. 126].

У «Методыцы роднае мовы», першым метадычным дапаможніку для настаўнікаў, выкладзены тэарэтычныя асновы і практычныя рэкомендацыі па навучанні роднай мове ў пачатковай школе. У прадмове да кнігі аўтар абгрунтоўвае яе актуальнасць для тагачаснай адукцыйнай практыкі: «У той час, калі наша беларуская школа пераходзіць на выкладанне ў роднай мове і пробуе стаць на свае ўласныя ногі, паяўленне кожнага падручніка для школы, кожнай кнігі для школьнага ўжытку, – адным словам, кожная новая педагогічная літаратура як для вучняў, так і для настаўніка набывае асаблівае значэнне» [2, с. 3].

На думку Якуба Коласа, асноўнай мэтай навучання з'яўляецца развіццё ў вучняў творчага мыслення праз уключэнне іх у самастойную пазнавальнную дзейнасць. Дасягненне гэтай мэты забяспечваецца авалоданнем роднай мовай як інструментам мыслення: «Умелася актыўнае карыстанне роднаю моваю для выказвання ўласных мысляў і перажыванняў вучня – канчатковая мэта навучання роднай мове на ніжэйшай ступені навучання» [2, с. 6]. Больш чым праз 90 гадоў выказаная Якубам Коласам ідэя застаецца актуальнай для вызначэння мэты навучання беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукцыі – авалоданне вучнямі камунікатыўнымі ўмениямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, развіццё іх творчага патэнцыялу (вучэбная праграма па вучэбным прадмете «Беларуская мова» для I–IV класаў).

К. М. Міцкевіч быў перакананы, што настаўнік павінен самастойна зыходзячы з уласнага вопыту выбіраць метады навучання мове. «Аўтар не стараўся навязваць, выдзяляць тыя метады навучання, якія ён сам лічыць найболей прыстасаванымі да нашых школ, – адзначае К. М. Міцкевіч у прадмове да «Методыкі роднае мовы». – Аўтар паставіў сабе задачу даць настаўніцтву тыя метады ў беларускай мове, якія найболей прыйдуцца па гусце самога настаўніка, даць магчымасць

выбару гэтых метадаў, каб, выбраўшы найболей адпаведны метад, ён мог карыстацца ім у сваёй практычнай работе» [2, с. 3]. Найлепшим метадам К. М. Міцкевіч признае метад, які «не гвалтуе дзіцячай прыроды і ідзе на спатканне яе патрэбам».

Такім чынам, аўтар «Методыкі...», з аднаго боку, выказвае павагу да настаўніка, бачыць у ім творчую асобу, з другога боку, падкрэслівае неабходнасць уліку ўзроставых і індывідуальных асаблівасцей вучняў, што складае сутнасць педагогічнага прынцыпу прыродаадпаведнасці, які ў наш час разглядаецца як экалагічная абарона вучняў ад негатыўных вынікаў адукацыйнага практэсу.

У «Методыцы...» К. М. Міцкевічам былі вызначаны задачы на-вучання роднай мове ў пачатковай школе (навучыць школьнікаў не толькі чытаць і пісаць, але і разумець будову (граматычны лад) роднай мовы, развіваць вуснае маўленне вучняў), прынцыпы выкладання роднай мовы; зроблены кароткі гістарычны агляд метадаў навучання мове; раскрыта методыка навучання чытанню і пісьму; дадзены метадычныя рэкамендацыі па выкладанні граматыкі беларускай мовы; зроблены агляд беларускіх лемантараў.

Другое выданне «Методыкі роднай мовы» (1930) [3], падрыхтаванае К. М. Міцкевічам у суаўтарстве з В. Тэпіным і адрасаванае не толькі настаўнікам пачатковых класаў, але і настаўнікам-філагам, мае перапрацаваны, істотна дапоўнены змест і больш дасканалую структуру.

Згодна з патрабаваннямі часу ў «Методыку...» уключаны раздзел «Методыка заняццяў роднаю моваю з дарослымі непісьменнымі і малапісьменнымі».

Разумеючы, што пры адначасовым навучанні блізкароднасным мовам у вучняў узікаюць пэўныя цяжкасці, абумоўленыя ўзаемадзеяннем моўных сістэм, асобны раздзел «Методыкі...» аўтары прысвяцілі пытанням навучання рускай мове ў беларускай школе.

У другім выданні «Методыкі...» вылучаны асобны раздзел «Методыка развіцця мовы», прадстаўлены падраздзеламі «Вусная мова» (характарызуюцца метады і прыёмы развіцця вуснага маўлення вучняў), «Пісьмовая мова» (апісваюцца розныя віды практыкаванняў, накіраваных на развіццё пісьмовага маўлення вучняў; звяртаецца ўвага на адпаведнасць харектару практыкаванняў узроставым і індывідуальным асаблівасцям вучняў), «Дзелавая мова» (даюцца рэкамендацыі па навучанні школьнікаў стварэнню тэкстаў афіцыйнага стылю: заява, распіска, даверанасць, пратакол і інш.).

Наватарскія для свайго часу ідэі Коласа-метадыста сталі навуковай асновай для далейшай распрацоўкі падыходаў, прынцыпаў, зместу, сродкаў навучання беларускай мове ва ўстановах агульной сярэдняй адукцыі.

Якуб Колас выразна ўсведамляў асаблівую ролю літаратуры ў адукцыйным працэсе. Непарыўная сувязь літаратурнай спадчыны пісьменніка з педагогікай выступае, паводле М. А. Лазарука, як «спецыфічная якасць, як дадатковая сарыентаванасць яго творчасці, бо многія з яго твораў, уласна, і пісаліся з “устаноўкай” на вывучэнне ў школе... Я. Колас жыў і працаўваў у такі час, у такіх умовах, калі пісьменніку патрэбна было... задавальняць патрэбу ўпершыню ў гісторыі ў дзяржаўным маштабе створанай беларускай школы – мець творы для літаратурнага навучання дзяцей і моладзі» [1, с. 130].

Прызначэнне мастацкага слова, як лічыў Колас-педагог, заключаецца ў пашырэнні ведаў дзяцей пра навакольны свет, развіцці ў іх міральных якасцей, эстэтычнага густу, узбагачэнні слоўнікавага запасу. Да кніг, што выконвалі названыя функцыі, можна аднесці створаную пісьменнікам хрэстаматыю для вучняў II класа «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909).

Гэты падручнік складаецца з сямі раздзелаў, з іх першыя чатыры прысвечаны порам года, трэй апошнія маюць назвы «Родныя вобразы», «Верши і байкі», «Казкі» (у структураванні кнігі спалучаюцца тэматычны і жанравы прынцыпы). Чытанка ўключае невялікія пейзажныя замалёўкі, якія чаргуюцца з вершамі на гэтую ж тэму, сюжэтныя апавяданні, байкі, артыкулы адукцыйнага характару. Акрамя твораў Якуба Коласа і 11 апрацаваных ім казак, у «Другім чытанні...» змешчаны вершы «Наш палетак» Э. Пашкевіч і «Зязюлька» Цітова.

На творах Якуба Коласа для дзяцей выхоўвалася не адно пакаленне беларусаў. Яго апавяданні, вершы, казкі, якія маюць важнае выхаваўчае і пазнавальнае значэнне, уключаны і ў сучасныя вучэбныя дапаможнікі для ўстаноў агульной сярэдняй адукцыі («Адлёт жураўлён», «Прылёт птушак», «Песня аб вясне», «Ясныя дні восені», «Ластаўкі», «Усход сонца» і інш.).

Адной з найважнейшых прычын педагогічнай мудрасці Якуба Коласа даследчыкі лічаць «сінтэз традыцыйнай школьнай педагогікі з народнай педагогікай» [1, с. 132]. У створаных ім вершах, паэмах, апавяданнях, казках, аповесцях сцвярджаюцца спрадвечныя каштоўнасці: павага да працоўнага чалавека, любоў да роднай зямлі, еднасць чалавека і прыроды; выяўляецца псіхалагічнае майстэрства пісьменніка, разуменне ўнутранага свету дзіцяці.

Такім чынам, глыбокае вывучэнне і пераасэнсаванне з пазіцый сённяшняга дня літаратурнай і метадычнай спадчыны Якуба Коласа дазваляе «не толькі больш глыбока зразумець наватарскія пошукупі сучаснай беларускай школы, але і ўбачыць вытокі гэтага наватарства» [5, с. 60], вызначыць перспектывуныя напрамкі развіцця айчыннай педагогічнай думкі.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Лазарук, М. А. Педагогічная спадчына Якуба Коласа // Разам з народам : матэрыялы юбілейных навуковых сесій АН БССР, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа / АН БССР ; пад рэд. І. Я. Навуменкі. – Мн., 1983. – С. 124–135.
2. Міцкевіч, К. Мэтодыка роднае мовы. – Менск: Дзярж. выд-ва Беларусі, 1926. – 139 с.
3. Мэтодыка роднай мовы / К. Міцкевіч, В. Тэтін. – Менск: Бел. дзярж. выд-ва, 1930. – 164 с.
4. Сяўрук, М. Пісьменнік і настаўнік // У сэрцы народным : жыццё і творчасць Якуба Коласа / рэд. С. Х. Александровіч. – Мінск, 1967. – С. 192–194.
5. Шандроха, Н. Мова, школа і настаўнік: педагогічная публіцыстыка Яна Амоса Коменскага і Якуба Коласа // Роднае слова. – 2017. – № 11. – С. 57–60.

УДК 81'33+375

Т. В. Игнатович (Беларусь, г. Минск – КНР, г. Лоян)

ГАСТРОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ БЕЛОРУСОВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОЛАСОВСКОГО ТЕКСТА: ОПЫТ ИЗУЧЕНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ РКИ

Аннотация. В статье раскрываются методические возможности использования художественного текста как средства социокультурного развития китайских студентов-филологов. Представлен опыт преподавания на занятиях русского языка как иностранного (далее – РКИ) на филологическом факультете Белорусского государственного университета.

Ключевые слова: художественный текст, культурно значимая информация, блюда белорусской кухни, блины, верещака, мачанка, рецепт, приготовление.

В настоящее время общепринятой является точка зрения на то, что изучение иностранного языка неотделимо от знаний о культуре, истории, социокультурных особенностях страны изучаемого языка. Профессор из Беларуси В. А. Маслова отмечает, что «в языке оформляется концептуальный образ мира, включающий в себя культурный фактор» [2, с.59].

В системе обучения иноязычных студентов в Беларуси есть определенная специфика, которая предполагает обучение русскому языку и белорусской культуре. При этом решается задача привнесения белорусского культурного компонента в содержание обучения на основе русского